

BOGUSŁAW PODHALAŃSKI*

OCHRONA ZASOBÓW KULTUROWYCH POPRCZEZ PLANOWANIE MIEJSCOWE W KONTEKŚCIE ZAGROŻEŃ WYNIKAJĄCYCH Z BRAKU REALIZACJI KANAŁU KRAKOWSKIEGO

LOCAL SPATIAL PLANNING AS THE TOOL FOR THE PROTECTION OF CULTURAL RESOURCES IN THE CONTEXT OF DANGERS FOLLOWED BY THE LACK OF CRACOW CANAL DEVELOPMENT

Streszczenie

Planowanie przestrzenne przez zawarte w ustaleniach miejscowych plany zagospodarowania przestrzennego treści, stanowiąc prawo lokalne może w ten sposób być elementem skutecznego systemu ochrony wartości kulturowych. Należy jednak zwrócić uwagę, iż samoistnie planowanie przestrzenne, będąc jedynie elementem systemu ochrony tych wartości, nie zapewnia osiągnięcia pełnej skuteczności działania, ponieważ znaczna część procesów wpływających na prawidłową realizację celów ochrony odbywa się poza obszarem jego właściwości. Jednym z wielu realnie istniejących zagrożeń walorów kulturowych w skali urbanistycznej, obiektów zabytkowych i zabytków ruchomych zgromadzonych w Krakowie jest niebezpieczeństwo powodzi. Bardzo wysoki stan wody w Wiśle w 2010 roku unaocznili wszystkim mieszkańcom i władzom w sposób fizyczny możliwość wystąpienia rzeczywistego zagrożenia powodziowego. Zapobiegnięcie zniszczeniu walorów zabytkowych śródmieścia Krakowa, nie jest możliwe w inny sposób niż przez realizację systemu zabezpieczeń hydrotechnicznych, w sposób planowy i systematyczny – w oparciu o uprzednie działania w sferze planistycznej.

Słowa kluczowe: ochrona wartości kulturowych, zagrożenie wartości kulturowych, zagrożenie powodzią

Abstract

Local Spatial Planning through the local law regulations may become an effective element for the preservation of cultural values. It is necessary to consider, that local spatial planning on its own, as being only one part of a wider law system, will not be able to fulfill its efficiency because the majority of processes responsible for the protection are out of range of law policies. One of many existing dangers of cultural values in an urban scale, monuments, and mobile monuments in Kraków is the hazard of river flooding. Very high water level on the Vistula river in the summer of 2010, made it clear for both the city inhabitants and authorities, that a real, physical flooding danger exists. Protection against the destruction of highly valued monuments and inner city center, is only possible by early planning and systematic rebuilding of the hydro-technical safeguard system.

Keywords: cultural values protection, flood dangers for the cultural monuments

* Dr inż. arch. Bogusław Podhalański, Instytut Projektowania Miast i Regionów, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Wstęp

Zagadnieniu ochrony zasobów kultury poświęcono wiele uwagi nie tylko w pracach naukowych, lecz również w mediach i prasie. Wielorakość stosowanych pojęć i różnice w ich interpretacjach nie pomagają w lekturze rozlicznych opracowań oraz nie wprowadzają jasnych definicji używanych pojęć. Stąd postanowienie autora, aby przyjąć i podać znaczenie użytych terminów.

2. Definicje pojęć

Zanim będzie można przystąpić do dalszych rozważań nad tak postawionym problemem, należy zdefiniować szereg pojęć, takich jak: skuteczność, ochrona, zasób kulturowy, planowanie przestrzenne, plan miejscowy.

Skuteczność należy rozumieć ochronę zasobu w stopniach całkowitym, częściowym lub jej brak. Miarą skuteczności jest stopień zbliżenia się do celu, w tym przypadku do pewnej ochrony zasobów kulturowych. Z kolei pewność ochrony zapewnić może jedynie skuteczne niedopuszczenie do powstania zagrożeń – tutaj: uniknięcie niebezpieczeństwa powodzi. Przez **ochronę** można rozumieć także niedopuszczenie do pogorszenia się stanu istniejącego zasobu, niemniej istotne staje się zdefiniowanie pojęcia **zasobu kulturowego** jako przedmiotu ochrony. Próbę taką podejmuje Broński w następujący sposób:

„Zasoby kulturowe społeczności lokalnych i społeczeństw w ogóle są spuścizną ich przeszłości i różnią się co do ich materii i istoty. Zasoby te obejmują wszystkie dobra stworzone ludzkim talentem mające obiektywną wartość historyczną i artystyczną. Mogą one mieć zarówno wymiar materialny, jak i niematerialny. **Do zasobów materialnych zalicza się w szczególności układy urbanistyczne, sieć dróg, zabytkową zabudowę reprezentującą różne wykształcone historycznie typy, zespoły form krajobrazu zielonego, wartości archeologiczne, a także zasoby ruchome (kolekcje, archiwa, zbiory biblioteczne i muzealne).** Zasobami niematerialnymi są **historycznie wykształcone więzi i struktury wewnątrz społeczności, historyczne tradycje miejsc i społeczności, genius loci – duch miejsca, umiejętność, nazwa, zwyczaje itd.** Trzeba zauważyć, że nie wszystkie zasoby przeszłości są akceptowane

przez dziedziczących tę przeszłość. Można tutaj wyróżnić kategorię tzw. zasobów niechcianych, bądź to ze względu na ich zniekształcony charakter nie oddający w pełni prawdy historycznej, bądź to ze względu na ich kolizję z obecnie uznawanymi normami (choćby estetycznymi), albo też, jak to się dzieje w przypadku zasobów obcych, ze względu na skojarzenia z okresami klęsk, zniewolenia, obcej dominacji”¹.

Zasób kulturowy zgodnie z powyższą interpretacją obejmuje **zabytki**.

Zabytek, zgodnie z brzemieniem art. 6 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami², podlega ochronie w sposób następujący:

Art. 6. 1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- 2) zabytki ruchome.

*Mały Słownik Ochrony Zabytków*³ definiuje ochronę zabytków jako ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom:

- trwania *dum mundus durat* (jak długo będzie istniał świat);
- uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej;
- wypełniania roli składnika współ kształtującego środowisko człowieka”.

Plan miejscowy zagospodarowania przestrzennego nie jest narzędziem pozwalającym na pełną realizację dwu ostatnich postulatów. Realizacja pierwszego z nich oznacza, iż najbardziej skutecznym sposobem ochrony zabytku jest podjęcie działań takich, aby zapewnić mu trwanie tak długo, jak będzie istniał świat. Nie ma jednak pewności, iż planowanie przestrzenne istnieć będzie równie długo, stąd pojęcie **planowanie przestrzenne** rozumiane tu będzie jako:

„Czynności zmierzające do sporządzenia planów zagospodarowania przestrzennego oraz określenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenów. Pojęcie to obejmuje: oceny (diagnozy) zagospodarowania przestrzennego terenu, prowadzenie studiów przedplanowych, sporządzenie projektów i planów, ustalenie warunków zabudowy i zagospodarowania terenów, monitoring realizacji planów zagospodarowania przestrzennego”⁴.

Wynika z powyższego również fakt, iż planowanie przestrzenne nie jest właściwym narzędziem do zapewnienia ochrony „zasobów niematerialnych – tj. historycznie wykształconych więzi i struktury wewnątrz społeczności, historycznych tradycji miejsc i społeczności, genius loci – ducha miejsca, umiejętności, nazwy, zwyczajów itd.”⁵.

3. Planowanie przestrzenne jako narzędzie ochrony zasobów kultury

Aby możliwe stało się udzielenie odpowiedzi na pytanie: czy planowanie przestrzenne jest skutecznym narzędziem do ochrony zasobów kultury, należy zastanowić się, w jaki sposób i czym mierzona może być skuteczność ochrony zasobów kultury przez planowanie przestrzenne, w tym plany miejscowe.

Jeżeli przyjmujemy, iż celem praktycznym planu jest możliwość wydania na jego podstawie pozwolenia na budowę⁶, to problem staje się banalnie prosty – prawidłowo merytorycznie sporządzony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w którego zapisie uwzględniono uwarunkowania niezbędne do wydania rzeczzonego pozwolenia na budowę dotyczącego obiektu zabytkowego, w chwili uprawomocnienia się tego pozwolenia spełnia swoją rolę w procesie inwestycyjnym, tzn. umożliwia rozpoczęcie prac budowlanych zgodnie z prawem.

Należy również zauważyć, że zwykle będzie to decyzja dotycząca jednego z wielu wariantów przewidzianych prawem budowlanym określić⁷ na np. remont zabytku – gdyż nie można ze względów oczywistych brać dosłownie pod uwagę pozwolenia na budowę zabytku – co nie jest możliwe w świetle definicji zabytku, gdyż musi on (zabytek) w pierw istnieć, aby mógł zostać za takowy uznany.

Jednak konieczna jest konstatacja, iż plan miejscowy sam jako taki nie ma „mocy sprawczej”, pozwalającej na „zaistnienie faktu ochrony poprzez istnienie planu” oraz na pomiar skuteczności ochrony

poprzez same ustalenia i rysunek planu – nakazy i zakazy – gdyż pozostaje jeszcze kwestia ich realizacji przez wszystkie strony uczestniczące w procesie inwestycyjnym. Trzeba tu wziąć pod uwagę możliwość aktualnej doktryny konserwatorskiej, sprawność organizacyjną oraz wiele innych czynników niezbędnych dla przeprowadzenia procesu inwestycyjnego we wszystkich jego fazach – od zamysłu, przez projekt, proces budowlany, odbiór aż po eksploatację po zakończeniu prac budowlanych.

Plan miejscowy może również pełnić funkcje ochronne, w tym w szczególności w stosunku do istniejących zasobów kulturowych.

Klucz do miary skuteczności ochrony zasobów kulturowego przez planowanie przestrzenne, w tym w szczególności przez plan miejscowy leży poza obszarem planowania przestrzennego, o ile przyjmujemy założenie, że cel ochrony jest w pełni osiągnięty w sytuacji co najmniej nie pogorszenia stanu istniejącego obiektu chronionego wskutek działania nań okoliczności zewnętrznych i wewnętrznych. Przekładając to stwierdzenie na język architektoniczny, można przykładowo zauważyć, że jeżeli odniesiemy tu „zasób kulturowy” do zabytku nieruchomego, to prawidłowo merytorycznie przygotowany, na podstawie w pełni obiektywnych przesłanek (wytycznych) konserwatorskich, uwzględnionych uprzednio w procesie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i zrealizowany fizycznie projekt remontu obiektu zabytkowego wraz z jego otoczeniem dopiero stanowić może podmiot oceny, czy całość działania była skuteczna.

Ujmując to zagadnienie inaczej, dopiero analiza fizycznego rezultatu w postaci oceny aktualnego stanu zabytku po zakończeniu prac budowlanych pozwala na stwierdzenie, czy cały proces był prawidłowy merytorycznie i praktycznie oraz osiągnięto satysfakcjonujący stan tzn. skuteczne, czyli całkowite w danym czasie⁸ spełnienie kryterium jego ochrony.

Sytuacja komplikuje się, jeżeli będziemy brać pod uwagę możliwość częściowego spełniania kryterium skuteczności, co wiąże się z kryterium jakości – w tym przypadku jakości procesu planistycznego, jakości procesu projektowania, jakości procesu realizacji oraz jakości procesu nadzoru i odbioru prac budowlanych. W wyniku tego rozumowania możemy otrzymać matrycę możliwych ocen – od całkowitego spełnienia wszystkich kryteriów do niespełnienia żadnego.

Aby jednak zachować ostrość wyników poszukiwań, przydatnym będzie pozostanie przy bezwartunkowym spełnieniu lub braku spełnienia kryteriów.

W przypadku szczególnego rodzaju planu, jakim jest plan parku kulturowego, który sam z definicji nie jest miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego⁹, mamy do czynienia z planem, którego celem i funkcją jest właśnie ochrona istniejących walorów kulturowych implikującym konieczność wykonania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego¹⁰. Ponieważ zagadnienie parku kulturowego nie wchodzi w zakres niniejszego opracowania, należy tu jedynie zasygnalizować ten problem. Niemniej jednak ochrona dóbr kultury wymaga wykonania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, który to obowiązek wynika z ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹¹ niekiedy paradoksalnie m.in. w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom wydawanych na podstawie art. 59 i powiązanych z nim tej samej ustawy tzw. warunków zabudowy.

4. Warunki zabudowy a ochrona walorów kulturowych

Problem warunków zabudowy stanowi osobne zagadnienie. Jak wiadomo z praktyki, narzędzie to bywa niekiedy nadużywane i nie przyczynia (się wbrew intencjom ustawodawcy) do poprawy ładu przestrzennego. Jakość merytoryczna warunków zabudowy zależy wprost od opracowującego je autora. Zwykle, warunki zabudowy przygotowuje architekt lub rzadziej urbanista, wyłoniony w drodze przetargu, a niekoniecznie wyspecjalizowany w problematyce ochrony walorów zabytkowych. W stosunku do obiektów zabytkowych wykonanie merytorycznie wartościowych opracowań wiąże się z dużym nakładem pracy i koniecznością posiadania specjalistycznej wiedzy¹², co nie zawsze jest zgodnie z kryterium najniższej ceny, zazwyczaj jedynego kryterium wyboru oferenta. Wobec takiego stanu rzeczy nie można zakładać, że na podstawie przeciętnie opracowanych warunków zabudowy powstanie rewelacyjny merytorycznie pod względem konserwatorskim opracowany projekt budowlany i na jego podstawie w równie rewelacyjny sposób zostanie zrealizowane całe zamierzenie inwestycyjne. Stąd można wnosić, iż w efekcie stosowanie tego narzędzia (warunków zabudowy) jest mniejszym złem niż nie stosowanie żadnego w ogóle, ponieważ nie można zakładać

z góry osiągnięcia satysfakcjonującego poziomu jakości i pewności, co do jego skuteczności w praktyce realizacyjnej. Mimo wszystko, należy jednak zauważyć, że w sytuacji braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego warunki zabudowy pozostają jedyną formą pozwalającą na zgodne z prawem prowadzenie procesu inwestycyjnego.

5. Liberalizacja prawa budowlanego a ochrona zabytków

Nie można pominąć zagadnienia liberalizacji przepisów prawa budowlanego w kontekście legalności prowadzenia procesu inwestycyjnego w stosunku do obiektów zabytkowych. Doświadczenia z okresu tylko minionego roku wskazują, że liberalizacji przepisów w zakresie legalizacji samowoli budowlanych towarzyszy nasilenie się aktów wandalizmu w stosunku do obiektów zabytkowych lub obiektów formalnie nie wpisanych do rejestru zabytków, niemniej posiadających (oprócz wieku) wszystkie walory pozwalające na przyszłą ewentualną ich enumerację, ze względu na walory kulturowe, jakie reprezentują. Rozbudowie ilości niezbędnych do uzyskania pozwolenia na budowę dokumentów oraz znacznemu wydłużeniu się czasu uzyskiwania uzgodnienia wykonanych już projektów budowlanych w urzędach konserwatorskich, wynikające z ich niewystarczającej obsady kadrowej towarzyszy narastająca niecierpliwość inwestorów, skłaniająca ich w krańcowych przypadkach do wkalkulowania w koszty przedsięwzięcia kar za niezgodne z prawem postępowanie w stosunku do dóbr kultury¹³. Zjawisko to należy uznać za bardzo niepokojące i wymagające podjęcia działań systemowych, podobnie jak w stosunku do działań wynikających z „nadgorliwości” osób opracowujących materiały do gminnych ewidencji obiektów zabytkowych, wykazujących wszystkie obiekty o jakichkolwiek cechach wskazujących na ich potencjalne walory kulturowe, a które po akceptacji służb konserwatorskich przekazywane są urbanistom – autorom planów z nakazem wprowadzenia ich ochrony przez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, warunkowane odmową uzgodnienia planu nie spełniającego tego żądania. Za działaniem takim nie idzie jakakolwiek realna pomoc ze strony służb konserwatorskich w stosunku do właścicieli tych obiektów „chronionych” ustaleniami planu, a konieczność uzgadniania z konserwatorem każdego zamiaru

inwestycyjnego odbierana jest przez właścicieli nieruchomości jako działanie „wrogie” w stosunku do nich. W skrajnych przypadkach uzyskiwany efekt finalny jest całkowitym zaprzeczeniem pożądanego, ponieważ obiekty takie właściciele niekiedy celowo niszczą, nie mogąc ich adaptować do zmieniającego się stylu życia i potrzeb. Co gorsze, dotyczy to zwłaszcza obiektów drewnianych, ulegających bardzo szybkiej dewastacji w przypadku zaniechania ich bieżącej konserwacji przez zniechęconych (pozornie prawidłowymi działaniami służb konserwatorskich poprzez ustalenia planu, czyli prawo miejscowe) właścicieli nieruchomości.

Reasumując – planowanie przestrzenne, rozumiane tu jako planowanie miejscowe przez zawarte w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego treści, stanowiące prawo lokalne może stanowić element skutecznego systemu ochrony wartości kulturowych. Należy jednak zwrócić uwagę, iż samoistnie planowanie przestrzenne, będąc jedynie elementem systemu ochrony tych wartości, nie zapewnia osiągnięcia pełnej skuteczności działania, ponieważ znaczna część procesów wpływających na prawidłową realizację celu ochrony odbywa się poza obszarem jego właściwości.

6. Potencjalna powódź a ochrona walorów kulturowych

Przechodzimy do analizy problemu związanego z realnie istniejącym zagrożeniem obiektów zabytkowych oraz walorów kulturowych w postaci zabytków ruchomych, zgromadzonych zbiorach zwartych¹⁴ i rozproszonych w Krakowie w obszarze objętym potencjalnym zagrożeniem wynikającym z niebezpieczeństwa powodzi. W 2010 roku bardzo wysoki stan wody w Wiśle unaoczniał wszystkim mieszkańcom i władzom w sposób fizyczny realność wystąpienia rzeczywistego zagrożenia powodziowego obszarów położonych w zasięgu potencjalnego zalania wodami Q 1000 (tysiącletnimi).

Historycznie uwarunkowania związane z planami realizacji Kanału Krakowskiego są powszechnie znane¹⁵, dlatego nie zostaną tu szczegółowo przeanalizowane. Kluczowym zagadnieniem jest stwierdzenie, iż jeśli zostałaby zrealizowany, to działanie jego w przypadku wystąpienia znacznego wzrostu poziomu wód, uwarunkowane jest realizacją innych, położonych w górnym i dolnym biegu Wisły urządzeń hydrotechnicznych. Sprowadzając rzecz

do warunków krańcowych, należy rozpatrywać sytuację, w której nastąpi zalanie części miasta, a wraz z tym faktem wystąpi realne zagrożenie wartości kulturowych. Przeprowadzone analizy¹⁶ wykazują, iż na obszarze objętym izolacją zasięgu zalania wodą Q 1000 znajdzie się znaczna ilość obiektów o wielkich walorach kulturowych, w tym tak znaczące jak: Muzeum Narodowe, Biblioteka Jagiellońska, AGH, obiekty innych wyższych uczelni, oraz znane obiekty zabytkowe: Klasztor SS Norbertanek, Liceum im. Nowodworskiego, Filharmonia, Kossakówka, Klasztor OO Franciszkanów przy ul. Loretańskiej. W zasięgu potencjalnego zalania znajdzie się wiele innych zabytków nieruchomych oraz duża, lecz bliżej nieokreślona ilość zabytków ruchomych. Ponadto znajdują się w tym obszarze również znaczące obiekty współczesne m.in. Mangha, Collegium Maximum, oba stadiony miejskie i Biblioteka Publiczna. Odnosząc obszar możliwego zalania do obszaru śródmieścia Krakowa w obrębie pomiędzy I i II obwodnicami, można zauważyć, że będzie on stanowić około 1/3 powierzchni tego obszaru. Przyjmując za prawdziwe powyższe, zdanie należy wnioskować, iż pozostają następujące logiczne kierunki przeciwdziałania skutkom ewentualnej katastrofalnej powodzi:

- a) zabezpieczenie przeciw zalaniu śródmieścia i położonych poza nim obszarów przy pomocy różnych działań hydrotechnicznych,
- b) zabezpieczenie samych zabytków nieruchomości przed skutkami zalania,
- c) zabezpieczenie zabytków ruchomych przed skutkami zalania,
- d) nie robienie niczego poza modlitwą, z nadzieją, iż Św. Stanisław po raz kolejny ochroni swój Kraków przed klęską¹⁷ powodzi.

Ekonomicznie najtrudniejszym, ale prawdopodobnie najbardziej skutecznym sposobem uniknięcia zagrożenia jest podjęcie kompleksowych działań w zakresie realizacji systemu zabezpieczeń hydrotechnicznych, a także podjęcie działań w sferze planowania przestrzennego w skalach regionalnej, wojewódzkiej i miejscowej prowadzących do przygotowania polderów i zbiorników retencyjnych.

Przy założeniu, że stan techniczny i rzędna wałów na całej ich długości powyżej Mostu Dębnickiego zapewnią bezpieczeństwo niżej położonym terenom, z punktu widzenia mechaniki przepływów zbyt niski prześwit pod mostem Dębnickim stwarza zagrożenie przelania się wód w kierunku Al. Trzech Wieszców.

Pod względem logistycznym problemem jest przemieszczenie zabytków ruchomych na poziom powyżej maksymalnej rzędnej zalania lub poza jego obszar w trakcie powodzi.

Nie istnieje znana i skuteczna metoda zabezpieczenia wszystkich budynków zabytkowych przed skutkami zalania indywidualnie siłami ich właścicieli „in situ” już w trakcie wystąpienia powodzi. Z punktu widzenia ekonomii i prakseologii¹⁸ najtańszym sposobem jest każdorazowo podejmowanie działań jak w p. d) oraz modlitwa. Pozostaje więc podjęcie wszystkich możliwych działań w celu wcześniejszego przygotowania skutecznego systemu zabezpieczeń powodziowych w różnych skalach, zakresach i dziedzinach. Niektórych ewentualnych strat (nawet

oszacowanych zgodnie z najbardziej aktualnymi tendencjami) nie da się zrekomensować finansowo, pieniądze nie odtworzą oryginalnych dzieł sztuki. Są one niepowtarzalne, powódź zwykle niszczy je bezpowrotnie.

7. Wnioski

Pozostając na płaszczyźnie rozważań praktycznych, nie ma innej możliwości zapobiegnięcia zniszczeniu walorów zabytkowych śródmieścia Krakowa, niż realizacja systemu zabezpieczeń hydrotechnicznych w sposób planowy i systematyczny – w oparciu o uprzednie działania w sferze planistycznej.

Przypisy

- ¹ Broński K., *Rola dziedzictwa kulturowego w rozwoju lokalnym. Doświadczenie polskie okresu transformacji (po 1989 r.)*, Zeszyty Naukowe AE nr 206/2006 (http://gollum.uek.krakow.pl/bibl_ae_zasoby/zeszyty/pdf/111521776.pdf).
- ² Ustawa o ochronie dóbr kultury (Dz.U. nr 162, poz. 1568).
- ³ *Mały Słownik Ochrony Zabytków*, MKiS, Warszawa 1989.
- ⁴ Regioportal (<http://www.regioportal.pl/pl32/def26/Planowanie%20przestrzenne>).
- ⁵ Broński K., *Rola dziedzictwa kulturowego w rozwoju lokalnym...*, *op. cit.*
- ⁶ W praktyce projektowej pozwolenie konserwatorskie wydawane jest wyprzedzająco i niezależnie od pozwolenia na budowę, w odrębnym trybie postępowania administracyjnego.
- ⁷ Art. 3, pkt. 7, 8 Ust. Z 07 lipca 2003 Prawo Budowlane (Dz.U. 03.207.2016, z późn. zm.).
- ⁸ Przy założeniu niezmienności obowiązującej doktryny konserwatorskiej.
- ⁹ Jego podstawę stanowi ustawa o ochronie dóbr kultury (Dz.U. nr 162, poz. 1568).
- ¹⁰ Art. 16, pkt. 6, „dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego”, *op. cit.*
- ¹¹ Ustawa z dn. 27 marca 2003 r o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.).
- ¹² Por. Welc-Jędrzejczyk J., *Ochrona zabytków w planowaniu przestrzennym*, Kurier konserwatorski nr 1/2008, s. 5-8.
- ¹³ Szereg negatywnych przykładów (głównie z terenu Warszawy) podają prasa oraz portale.
- ¹⁴ Przykładowo Biblioteka Jagiellońska, Muzeum Narodowe, zbiory w klasztorach i kościołach.
- ¹⁵ OKI Kraków (http://oki.krakow.rzgw.gov.pl/Content%5CEdukacja%5Cpdf_ogr_skutkow%5CLPSOPiP_miasto_Krakow%5C5.Streszczenie%5C5.3._Historia_powodzi_w_Krakowie.pdf).
- ¹⁶ W ramach opracowania „Opracowanie koncepcji oraz studium wykonalności dla budowy Kanalu Krakowskiego”, TINA Vienna Transport Strategies GmbH, 2009.
- ¹⁷ Wobec dramatycznej sytuacji w czasie tegorocznej powodzi wystawiono relikwie Św. Stanisława na Wawelu. Wody opadły, jak donosiła prasa (<http://wiadomosci.onet.pl/regionalne/krakow/relikwie-sw-stanislaw-na-wawelu-blagamy-o-opieke,1,3552995,wiadomosc.html>).
- ¹⁸ Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 1955.